

4. Så skyddas naturen

Arbetet med att skydda natur i Sverige grundar sig i internationella överenskommelser, nationella miljömål och lagstiftningen i miljöbalken. Naturvårdsverket och länsstyrelserna leder arbetet tillsammans med andra myndigheter. Initiativet att skydda ett område kan komma från länsstyrelsen, kommuner, ideella föreningar, allmänheten eller markägare. Det finns markägare som skyddar områden frivilligt.

Det som utmärker ett skyddat område är att det är långsiktigt utpekad och att det är reglerat och förvaltad för att uppnå specifika syften och bevarandemål.

Skyddade områden är inte en garanti för skydd av biologisk mångfald och ekosystemtjänster. Det krävs också en god förvaltning och ett sammanhängande nätverk av skyddade områden. Vi behöver också ett hållbart brukande av den natur som inte är skyddad.

Olika skyddsformer

Nationalpark

- det starkaste skyddet

En nationalpark är ett större sammanhängande område av viss landskapstyp. Området bör ha höga naturvärden och befinna sig i "naturligt tillstånd eller i väsentligt oförändrat skick". Sverige var först i Europa med att bilda nationalparker, de nio första bildades redan 1909. Idag (2016) finns 29 nationalparker och den senast tillkomna är Kosterhavets nationalpark i Västra Götalands län, som inrättades 2009. Det är landets enda marina nationalpark.

Naturresevat

- en vanlig och stark skyddsform

Naturresevat är det vanligaste sättet att långsiktigt skydda natur. Naturresevat består ofta av sammanhängande värdefull natur där både skog, vattendrag, öppna

kulturlandskap och myrar kan ingå. Naturresevat kan bildas i syfte att:

- Bevara biologisk mångfald
- Vårda och bevara värdefulla naturmiljöer
- Tillgodose behov av områden för friluftslivet
- Skydda, återställa eller nyskapa värdefulla naturmiljöer eller livsmiljöer för skyddsvärda arter

Det finns över 4 500 naturresevat i Sverige (2016). Resevatens sammanlagda yta motsvarar nästan nio procent av landets hela yta (land och vatten).

Biotopskyddsområde

- skydd av ett mindre område

Ett biotopskyddsområde omfattar ett mindre mark- eller vattenområde där hotade djur- eller växtarter lever. Det kan handla om alléer, stenmurar, naturliga ängar, kärr eller våtmarker i jordbruksmark. På skogsmark kan det handla om brandfält, äldre näst intill orörda skogar eller bergbranter. Det finns mer än 7 500 biotopskyddsområden (2016).

Natura 2000

- Sverige bidrar till det europeiska skyddet

Natura 2000 är naturområden med naturtyper och arter som ses som skyddsvärda i ett europeiskt perspektiv. De flesta Natura 2000-områden är också skyddade som nationalpark eller naturresevat. Det finns över 4 000 Natura 2000-områden (2016) och de består dels av skyddsområden för vissa fågelarter, dels av skyddsområden för andra artgrupper av växter och djur samt naturtyper. Nästan 12 procent av Sveriges landyta täcks av Natura 2000.

Djur- och växtskyddsområde

Djur- och växtskyddsområden utpekade för att skydda sällsynta eller störningskänsliga djur- eller växtarter. Det innebär att allmän-

heten inte får vistas inom området under en viss tid av året. Det handlar ofta om att skydda fåglars häckningsområden under häckningstid (fågelskyddsområde) eller sälars uppehållsplatser (sälkyddsområde). Djur- och växtskyddsområden reglerar bara tillträde, viss jakt och fiske men innebär inget egentligt skydd för naturmiljön i sin helhet.

Fridlysta djur- och växtarter

Alla vilda fåglar, grodor, ödlor, ormar och orkidéer är fridlysta i hela landet. Dessutom är ett antal arter av kärlväxter, mossor, lavar, svampar, ryggradslösa djur (bland annat insekter) och däggdjur fridlysta. Det finns totalt cirka 580 djur- och växtarter som är fridlysta i hela landet. Cirka 250 av dessa är fågelarter som häckar i Sverige. Om en art är fridlyst får du inte plocka, samla in eller skada den. För många arter är det även förbjudet att skada deras livsmiljöer. Det är regeringen som beslutar om fridlysning av en art, antingen i hela landet eller i ett län.

Nationalstadsparken

1995 inrättades den första och hittills enda nationalstadsparken, Kungliga nationalstadsparken. Den omfattar ett naturområde i framförallt kommunerna Stockholm, Solna och Lidingö. Inom en nationalstadspark får ny bebyggelse och nya anläggningar uppföras endast om det kan ske utan att parklandskap eller naturmiljö skadas.

Hur mycket är skyddat?

Cirka 13 procent av Sveriges landareal är skyddad, varav stora delar i fjällen. Cirka fem procent av våra havsområden är skyddade. Totalt finns det mer än 12 000 olika skyddade områden i Sverige. Nationalparker och naturreservat dominerar ytmässigt.

Jämfört med de flesta andra länder har Sverige en låg andel naturskyddad yta. Enligt de internationella mål som Sverige skrivit

under ska minst 17 procent av land- och sötvattensmiljöer och minst 10 procent av marina miljöer skyddas till år 2020. Många skyddade områden finns i landets fjällområden och bara en liten andel i övriga regioner. I Sverige dominerar skyddade områden till antalet av små områden.

Alla kommuner i landet har någon form av skyddade områden men det är stor skillnad mellan kommunerna i hur stor yta som skyddas. Storleken på ett skyddat område har betydelse inte bara för naturupplevelsen. Små områden kan fungera som viktiga spridningsvägar för djur och växter, medan de större kan hysa mer komplexa ekologiska funktioner.

Den vanligaste naturtypen i skyddade områden är öppen mark i fjällen. Endast cirka fyra procent av skogsmarken är skyddad. Den skog som är skyddad är till största del fjällnära. Fyra stora älvar är skyddade mot vattenkraftsutbyggnad: Torne älv, Kalixälven, Piteälven och Vindelälven. Padjelanta i Norrbotten är den största nationalparken och Dalby Söderskog i Skåne är den minsta. Det största naturreservatet är Vindelfjäl- len i Västerbottens län. Det har en yta på mer än 5 600 km², vilket är större än sjön Vänerns yta.

I genomsnitt har vi som bor i Sverige tre kilometer till vårt närmsta skyddade område (2015). De som bor i en tätort har oftast närmare till skyddad natur än de som bor utanför tätorter.

Nationalparker och naturreservat förvaltas till nästan 80 procent av länsstyrelser. De kommunala förvaltarna står för 12 procent. Övriga utgörs bland annat av stiftelser och andra statliga myndigheter.

Läs mer på www.naturvardsverket.se.

Där finns också verktyget Skyddad natur som visar skyddade område för en kommun, ett län eller för hela landet.